

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 1 september 2021

Mål nr

T 2470-20

PARTER

Klagande

Länsförsäkringar i Kalmar län, 532400-3549

Box 748

391 27 Kalmar

Ombud: Försäkringsjurist TH

Motpart

HA

Ombud: Advokat HJ

SAKEN

Fastställsetalan

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2020-04-02 i mål T 2549-19

DOMSLUT

Högsta domstolen undanröjer hovrättens dom och lämnar målet åter till hovrätten för fortsatt behandling.

Hovrätten ska i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Länsförsäkringar i Kalmar län har yrkat att Högsta domstolen ska fastställa tingsrättens dom. Länsförsäkringar har vidare yrkat att bolaget ska befrias från skyldigheten att ersätta HAs rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt att han ska förpliktas att ersätta Länsförsäkringar för rättegångskostnader i dessa instanser.

HA har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. HA tecknade hos Länsförsäkringar en konsumentförsäkring för utlandsvistelse för sig och sin familj med försäkringstid mellan den 21 augusti 2016 och den 26 juni 2017. Avtalet gällde bl.a. egendoms- och personförsäkring för vistelse i Thailand. På HAs begäran förnyades försäkringen därefter i omgångar, senast med försäkringstid mellan den 8 och 16 juli 2018.
2. HA meddelade Länsförsäkringar att han önskade förnya försäkringen med ytterligare ett år från och med den 17 juli 2018. Länsförsäkringar nekade dock förnyelse av försäkringen.

3. Då begärde HA att tingsrätten skulle förklara att han hade rätt att förnya försäkringen. Till stöd för talan åberopade han dels reglerna om förnyelse i försäkringsavtalslagen (2005:104), dels att Länsförsäkringar genom sitt handlande var bundet att förnya försäkringen på hans begäran. Tingsrätten ogillade HAs talan.

4. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom och bifallit HAs talan. Enligt hovrätten tillåter reglerna i försäkringsavtalslagen endast avtalsvillkor som utesluter automatisk förnyelse, dvs. utan att försäkringstagaren har begärt det.

Frågan i Högsta domstolen

5. Målet gäller främst hur ett avtalsvillkor rörande förnyelse av en försäkring för tillfällig utlandsvistelse ska förstås mot bakgrund av regleringen i 3 kap. 3 och 4 §§ försäkringsavtalslagen.

Rättslig reglering

6. Försäkringsavtalslagen bygger på tanken att en konsument i princip ska kunna få del av det försäkringsutbud som tillhandahålls på marknaden. Lagen är utformad med utgångspunkt i att en konsument önskar ett kontinuerligt försäkringsskydd. Det har lett till särskilda regler om s.k. kontraheringsplikt och begränsningar av försäkringsbolagens uppsägningsrätt.

7. Ett försäkringsbolag får därför inte vägra en konsument att teckna en ny försäkring som bolaget normalt tillhandahåller allmänheten när det har fått de uppgifter som behövs, om det inte finns särskilda skäl för vägran (se 3 kap. 1 § försäkringsavtalslagen). Denna regel är tvingande till konsumentens förmån.

8. Vidare är försäkringsbolagets uppsägningsrätt begränsad vid konsumentförsäkring. Begär försäkringstagaren att försäkringen trots en uppsägning ska förnyas, gäller uppsägningen bara om det finns särskilda skäl att vägra fortsatt försäkringsskydd (se 3 kap. 3 § andra stycket).

9. Som ett komplement till detta skydd gäller regler om att en konsumentförsäkring automatiskt ska förnyas, om den inte har sagts upp att upphöra vid försäkringstidens slut eller försäkringstagaren då tecknat motsvarande försäkring i ett annat bolag (se 3 kap. 4 §).

Förhållandet mellan reglerna

10. Reglerna om nyteckning och uppsägning av en försäkring är som framgår av det anförda sammankopplade. När försäkringstagaren begär förnyelse efter en giltig uppsägning till försäkringstidens utgång motsvarar situationen i princip den som föreligger vid nyteckning, vilket i lagen kommer till uttryck genom ett krav på ”särskilda skäl”. När försäkringstagaren begär förnyelse efter uppsägning till försäkringstidens utgång, krävs det enligt förarbetena normalt något starkare skäl för att vägra förnyelse än vid nyteckning av försäkring (se prop. 2003/04:150 s. 396).

11. Situationen är annorlunda vid automatisk förnyelse. Sådan förnyelse innebär i och för sig också att en ny försäkring meddelas. Men försäkringen förnyas i allmänhet för den vanligen tillämpade försäkringstid som närmast svarar mot den senast gällande försäkringstiden och på de villkor i övrigt som har gällt under denna tid (se 3 kap. 4 §). Bolaget har vid sådan automatisk förnyelse viss möjlighet att ändra villkoren (se 3 kap. 5 §). Reglerna om automatisk förnyelse anknyter till dem om försäkringsbolagets möjlighet att säga upp försäkringen; säger inte bolaget upp försäkringen förnyas den i regel automatiskt (se p. 9).

Avtal om att inte förnya försäkringen

12. Som har framgått förnyas en försäkring inte om en giltig uppsägning har skett enligt 3 kap. 3 § eller om konsumenten har tecknat en motsvarande försäkring hos ett annat försäkringsbolag. Inte heller förnyas försäkringen om

parterna har avtalat att den inte ska förnyas eller om detta framgår av omständigheterna (se 3 kap. 4 § sista meningen, jfr 1 kap. 6 § första stycket).

13. Denna reglering infördes för konsumentförsäkring första gången genom 14 § andra stycket i den tidigare gällande konsumentförsäkringslagen (1980:38). Där angavs att en försäkring inte förnyas om det framgick av avtalet att försäkringen inte skulle förnyas.

14. I förarbetena till den lagen anfördes att det fanns fall där avsikten var att försäkringen skulle gälla endast under en begränsad tid och att den därför inte skulle förnyas. Som exempel angavs bl.a. reseförsäkring och annan korttidsförsäkring. Om parternas avsikt var att försäkringen inte skulle förnyas, var det bäst om de uttryckligen avtalade om detta. Vidare uttalades att det givetvis inte var meningen att försäkringsbolagen skulle kunna utnyttja avtalsfriheten för att komma ifrån reglerna om automatisk förnyelse i andra fall än då försäkringstagaren har ett intresse av detta och skulle så ske fick det beivras med tillämpning av andra regler (se prop. 1979/80:9 s. 119). En regel som i sak motsvarade konsumentförsäkringslagens regel fördes över till 3 kap. 4 § försäkringsavtalslagen (se prop. 2003/04:150 s. 396 f.).

Sammanfattande slutsatser

15. Reglerna innebär att alla typer av konsumentförsäkringar i och för sig är föremål för förnyelse. Parterna kan dock i samband med tecknandet eller senare avtala om att förnyelse inte ska ske. Gränserna för avtalsfriheten sätts av 36 § avtalslagen och andra avtalsrättsliga principer.

16. Är avsikten att försäkringen endast ska gälla under en viss tid – genom att parterna avtalat om detta eller det annars framgår av omständigheterna – upphör den utan att det krävs någon uppsägning från försäkringsbolagets sida. I sådana fall har försäkringstagaren inte någon rätt till förnyelse enligt 3 kap.

3 § försäkringsavtalslagen. Regleringen hindrar givetvis inte att parterna genom särskilt avtal kommer överens om en fortsatt försäkring.

Bedömningen i detta fall

17. I det senast gällande försäkringsbrevet anges att det är bolagets villkor TU 16 som gäller för försäkringen. Dessa villkor avser försäkring vid tillfällig utlandsvistelse. Av den allmänna bestämmelsen M1, första stycket, framgår bl.a. följande.

Försäkringen gäller under den tid som anges i försäkringsbrevet. Gäller din försäkring kortare tid än ett år upphör den automatiskt efter försäkringstidens slut.

18. I försäkringsbrevet anges försäkringstiden till ”2018-07-08–2018-07-16”. Vidare sägs att försäkringen ”gäller längst tom 2018-07-16”. Slutligen anges följande under rubriken ”Kompletterande upplysningar”.

- Korttidsförsäkring. Denna försäkring gäller under en begränsad period. Avtalet kommer inte att förnyas automatiskt.

19. Av parternas försäkringsavtal följer att försäkringen utan uppsägning upphör vid försäkringstidens slut och att den inte kommer att förnyas automatiskt. Det innebär att parterna med tillräcklig grad av tydlighet har avtalat bort försäkringstagarens rätt till förnyelse.

20. HA har mot bakgrund av det anförda inte rätt att förnya sin försäkring med stöd av reglerna i försäkringsavtalslagen. Hans talan kan därför inte bifallas på den i första hand åberopade grunden.

Den fortsatta handläggningen av målet

21. Hovrätten har – med hänsyn till att talan bifölls på den i första hand åberopade grunden – inte prövat den grund HA åberopat i andra hand, nämligen att Länsförsäkringar genom sitt handlande är bundet att förnya

försäkringen på hans begäran. Den frågan bör prövas i hovrätten. Målet ska därför lämnas åter till hovrätten för prövning av den återstående grunden. Det ankommer på hovrätten att pröva frågan om skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i Högsta domstolen.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Ann-Christine Lindeblad, Johnny Herre, Svante O. Johansson (referent) och Dag Mattsson
Föredragande har varit justitiesekreteraren Mohamed Ali